

# Intensiv medierapportering efter busskraschen vid Rasbo–Uppsala



**JÖRGEN LUNDÄLV**, docent i trafikmedicin, institutionen för kirurgisk och perioperativ vetenskap, enheten för kirurgi, Umeå universitet  
jorgen.lundalv@surgery.umu.se

Trafikolyckor och trafikskador är ett globalt folkhälsoproblem som uppmärksammas regelbundet av massmedia (press, radio, TV och Internet). Skadehändelser och krascher med tunga fordon som t ex busskrascher har kommit att uppmärksammas alltmer på senare år. En förklaring till detta är de relativt stora skadeutfall som blir resultatet av en busskrasch. Medierna är mycket angelägna om att rapportera från dessa krascher, som inte sällan röner en stor uppmärksamhet. En positiv vinst med detta är att allmänheten snabbt kan få en bild av kraschens omfattning och vilka insatser som satts in, och även få uppdaterad information om alternativa färdvägar osv.

Kunskapsöversikter och forskning om busskrascher utifrån massmedias perspektiv och betydelsen av skaderapporteringen i massmedia är av stor vikt, eftersom krascherna drabbar många människor samtidigt och allmänintresset därför blir särskilt påtagligt.

Syftet med denna artikel är att beskriva massmediatrycket i både kvalitativa och kvantitativa termer vid en aktuell busskrasch i Sverige: kraschen på länsväg 288 vid Rasbo den 27 februari 2007.

## MATERIAL, METOD OCH RESULTAT

På morgonen tisdagen den 27 februari 2007 klockan 06.46 inträffade en omfattande krasch mellan två bussar på länsväg 288 mellan Uppsala och Östhammar. Sex bussresenärer omkom i kraschen, samtidigt som totalt 56 patienter skadades och fördes till Akademiska sjukhuset i Uppsala, sjukhuset i Enköping samt Södersjukhuset i Stockholm.

Denna artikel beskriver omfattningen av den faktiska medierapporteringen och beskrivningen i medierna av den så kallade Rasbokraschen. Skadeplatsens geografiska läge i förhållande till storstadsregionen innebar att mediakoncentrationen blev påfallande hög. Kraschen inträffade nordost om Uppsala, där hushållstäckningen är som störst för dagstidningen Upsala Nya Tidning (UNT).

Rapporteringen från totalt 13 medieföretag inom genrerna press, radio och TV har analyserats, och även webbredaktioners rapportering har undersökts i studien. Studiematerialet består av ett totalmaterial av det som publicerats och sänts om busskraschen de 48 efterföljande timmarna.

Datamaterialet har insamlats och analyserats utifrån en innehållsanalysmetod [15]. Tabell I redovisar materialet samt ger en orientering om medieuppbådets omfattning personmässigt och numerärt. Det fanns fler reportrar och fotografer på skadeplatsen än vad det fanns personer från räddningstjänsten. Totalt 26 personer inom räddningstjänsten fanns på plats, i jämförelse med 39 fotografer (pressfotografer och TV-fotografer) och ett tiotal reportrar från medierna. Medierna använde lika många helikoptrar (2 st) som det användes ambulanshelikoptrar (2 st). Från 13 medieföretag bevakade totalt 132 pressfotografer och reportrar busskraschen.



Foto: Leif Gustavsson

Figur 1. Räddningsledare vid bussolyckan vid Rasbo 2007 intervjuas.

## DISKUSSION OCH KONKLUSION

Vid större krascher och katastrofer uppstår ett rikligt nyhets- och informationsflöde samt intresse hos massmedia (press, radio och TV) att rapportera från skadeplatserna [1]. Akutläkares svårigheter att förmedla adekvat och möjlig skadeinformation i detta sammanhang har också beskrivits [2].

Olycksjournalistik har behandlats historiskt i Norge [3-5]. Dessa studier har emellertid inte fokuserat på korrekt skadeinformation utifrån patienters och hälso- och sjukvårdens perspektiv, utan snarare på om informationen prioriterats av medierna från ett allmänintresse framför patienters särintresse.

Det finns även viktiga historiska lärdomar att dra av olika busskrascher vad gäller mediernas agerande och bemötande

## SAMMANFATTAT

**Medieuppbådet** var omfattande efter busskraschen på länsväg 288 den 27 februari 2007. 132 pressfotografer och reportrar från press, radio och TV arbetade på skadeplatsen, uppsamlingsplatsen och vid sjukhusen de närmaste 48 timmarna efter kraschen. **Flera bussresenärer** som skadats i kraschen intervjuades av reportrar på skadeplatsen och utanför sjukhus, vilket sedan sändes och publicerades i press, radio och TV. **Drabbade och patienter** känner ofta inte till sina rättigheter och att de kan anmäla kränkningar till Allmänhetens Pressombudsman, Granskningsnämnden för radio och TV, brittiska Office of communication

(vad gäller TV) samt till Yrkes-etiska nämnden. **Mediehelikoptrar kretsade** ovanför skadeplatsen. Frågan om polisens möjligheter att utfärda flygförbud i lufterummet ovanför ett skadeområde kan aktualiseras. **Vägverkets rekommendation** till massmediepersonal att bära fluorescerande orange västar inom ett skadeområde bör bli obligatorisk av säkerhetsskäl. Medieföretagets namn bör även vara tydligt utmärkt. **Medieföretag kan hjälpa** drabbade genom att publicera information om webblänkar till andra medier, till mottagande sjukhus och deras pressmeddelanden, samt till andra värdefulla instanser.

**TABELL I. Medieaktörer på och utanför skadeområdet vid Rasbo**

Rapporterande aktör	N	%		
Reportrar	80	61,0		
Pressfotografer	28	21,3		
TV-fotografer	11	8,3		
Nyhetschefer	13	9,1		
Totalt	132	100,0		
Plats	Skadeområde		Utanför skadeområde	
Kategori – medieproduktion	N	%	N	%
Tidningsartiklar	18	36,0	13	27,6
Webbartiklar	15	30,0	25	53,2
Radioinslag	5	10,0	7	14,9
TV-inslag	12	24,0	2	4,2
Totalt	50	100,0	47	100,0
Fotografier/rörliga bilder	Skadeområde		Utanför skadeområde	
Tidningsartiklar	12	70,6	14	42,4
Webbartiklar	2	11,7	11	33,3
TV-inslag	3	17,6	8	24,2
Totalt	17	100,0	33	100,0
Intervjuer/intervjuobjekt	Drabbade		Talesman, insatsledare	
Kategori – medieproduktion	N	%	N	%
Tidningsartiklar	9	42,8	18	52,9
Webbartiklar	8	38,1	15	44,1
Radioinslag	1	4,7	0	0
TV-inslag	3	14,3	1	2,9
Totalt	21	100,0	34	100,0

på skadeplatser. Vid bussolyckan i Måbødalen i Norge 1988, då en svensk buss med skolbarn kraschade, omkom 16 personer, medan 19 skadades svårt. Tolv av de omkomna var barn. Vid denna olycka upplevdes mediernas närvaro på plats som störande av såväl räddningsledningen som de drabbade [6]. Medierna använde en egen helikopter som flög ovanför skadeplatsen och störde räddningsarbetet. Ett TV-företag visade upp ett klassfotografi och ringade in ansiktena på de barn som omkommit [7]. En studie av ambulanspersonalens upplevelser av media på skadeplats har också genomförts i Norge [8].

Den 19 mars 2004 inträffade en stor busskrasch i Konginkangas utanför Äänikoski i Finland, där totalt 24 ungdomar omkom när en långträdare fick sladd och släpet kolliderade med bussen. Även vid denna olycka rapporterades om mediernas okänsliga beteende gentemot de drabbade på skadeplatsen [9]. Också i Finland använde medierna helikopter för att rapportera från luftrummet.

### Rekommendationer om varselkläder för media finns

Även vid en busskrasch utanför Arboga i januari 2006 konstaterades att trycket från massmedia var stort [10]. Också då använde media helikopter för att skildra kraschen från luften. Mediepersonalens bristande förtrogenhet med rapportering och hantering av skadeinformation under särskilda omständigheter är något som tidigare uppmärksammats i utbildningssammanhang [11]. På senare år har Vägverket även tagit fram rekommendationer om varselkläder (varselväst) på skadeplatser för mediepersonalens (fotografer och reportrar) närvaro och säkerhet. Media rekommenderas att bära fluorescerande orange västar med ett textfält där fotografens respektive reporterens roll framgår tydligt [12].

Samtidigt som det är frivilligt för medierepresentanter att bära varselväst på skadeplatser är detta moment obligatoriskt på många idrotts- och sporttävlingar. Vid tävlingar som Arctic Cat Cup är det obligatoriskt för pressen att bära pressväst av sä-

kerhetsskäl. De reportrar och fotografer som inte bär sådana västar avvisas från tävlingsområdet, se <www.arcticcatcup.se> [13].

Flera negativa erfarenheter av medias uppträdande vid busskraschen utanför Arboga 2006 har rapporterats. Exempelvis befann sig reportrar på akutmottagningarna samt störde PKL-gruppens arbete för krisomhändertagande genom att använda telefonnummer som var avsedda för anhöriga [10].

Medierna rapporterade om ambulanshelikoptrarnas aktivitet i samband med Rasbokraschen och använde själva också luftrummet för att bevaka räddningsinsatsen. Flera medier fanns på skadeplatsen innan den första ambulanshelikoptern anlände. Detta visar att medierna är effektiva när det gäller att snabbt få tillgång till larminformation, samt att snabbt ta sig ut till skadeområdet med egna fordon. Medierna använde sig av personbilar, sändningsbussar samt helikopter för att ta sig ut till skadeområdet.



**Figur 2.** TV-fotograf i reflexväst vid bussolycka i Umeå. Pressväst är obligatoriskt på många idrottstävlingar – men inte på skadeplatser.

Foto: Patrick Trägårdh/Umebild





Foto: Leif Gustavsson

**Figur 3.** Oftast upplevs helikopterflygningar på låg höjd som störande för det medicinska räddningsarbetet. Ett förbud för media att använda helikopter över skadeområden borde utredas, anser författaren.

Historiskt sett har medierna i decennier använt sig av helikoptrar för att filma och fotografera. I flertalet av dessa fall, från Måbödalskraschen 1988 till Rasbokraschen 2007, har helikopterflygningar på låg höjd ovanför skadeområdet upplevts som störande för det medicinska räddningsarbetet på plats. I Norge beräknas mellan fem och tio presshelikoptrar ha använts i luftrummet vid större olyckor eller katastrofer. Mot bakgrund av störningarna, men också de risker som kan uppstå genom att det blir trångt i luftrummet ovanför skadeplatsen, kan det finnas anledning att utreda begränsningar av mediernas rätt att använda helikopter över ett skadeområde.

Vid det medicinska omhändertagandet efter Rasbokraschen befann sig totalt fyra helikoptrar (två ambulanshelikoptrar och

två mediahelikoptrar) i luftrummet över skadeplatsen. Erfarenheter från USA visar på risker med mediehelikoptrar i luftrummet. Sommaren 2007 inträffade exempelvis en krock mellan två mediehelikoptrar där totalt fyra personer omkom [16].

Denna studie väcker flera intressanta frågor. När en busskrasch inträffar kan man anta att medierna är mycket snabbt på plats, till och med snabbare än polis och räddningsstyrkor. Medierna lockar också allmänheten att fotografera inom skadeområdet genom att utlysa belöningar (pengar) till den som använder exempelvis mobilkameror för att fotografera i inledningskedet, innan man har lyckats mobilisera egna fotografteam på platsen. I vilken utsträckning detta har skett vid busskraschen i Rasbo har i efterhand visat sig vara svårt att undersöka. Emellertid gjorde kvällspressen sådana efterlysningar i ett tidigt skede då det blev känt för medierna att en busskrasch ägt rum.

### Auktorisation, pressvästar och utbildning för media

Media är professionella i sin uppgift att rapportera och få fram budskap och bilder från en olycka. Om denna rapportering gjordes i god samverkan med sjukvården, skulle den kunna vara till gagn för bägge parter [17]. Auktorisation, användning av identifierbara reflexvästar och utbildning av reportrar och fotografer på det akut- och katastrofmedicinska området skulle sannolikt kunna bidra till ömsesidig respekt och kunskap [11].

Medierna kan i sin rapportering av en busskrasch hjälpa allmänheten, drabbade och insatspersonal, t ex mottagande sjukhus, genom att publicera korrekt och snabb information på sina webbsidor på Internet. Ett exempel är busskraschen som inträffade i Inndalen i Verdal i Nord-Trøndelag i Norge den 24 november 2007, då de stora tidningarna lade ut korsreferenser (weblänkar) till andra lokala tidningar och till det företag de drabbade bussresenärerna kom ifrån. En tidning hade även lagt ut en weblänk till ett mottagande sjukhus (St. Olavs hospital i Trondheim) och deras pressmeddelande. Modellen med korsreferenser i mediasammanhang skulle kunna användas och utvärderas i framtiden även i Sverige.

Avslutningsvis kan konstateras att alla som upplever obehag och kränkningar genom mediernas publiceringar och sändningar kan anmäla dessa förhållanden till Allmänhetens Pressombudsman och Granskningsnämnden för radio och TV. När det gäller TV-bolaget TV3 måste en sådan anmälan skickas till den brittiska granskningsmyndigheten Office of Communication/Ofcom, <<http://www.ofcom.org.uk>>. Brist på etik, liksom kränkningar genom mediernas arbetsmetoder, kan även anmälas till Yrkesetiska nämnden på Svenska Journalistförbundet.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

### REFERENSER

- Lundälv J. Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer. Andra utökade och reviderade upplagan. Gävle: Meyers förlag; 2001.
- Lundälv J, Björnstig U. Skaderapport till massmedia. Juridisk djungel gör det svårt för akutläkare. Läkartidningen. 2004;101(19):1724, 1727-8.
- Blix A, Bech-Karlsen J. Hva har vi der å gjøre? Metoder og etikk i katastrofe- og ulykkesjournalistikken. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk; 1990.
- Løvik K. Journalist i felt. Håndbok i ulykkesjournalistik. Steinkjer: Nordisk Beredskap; 2003.
- Kallevik SA. Journalistik i krise? Om krisejournalistik och krisreaksjoner. Kristiansand: IJ-förlaget; 2004.
- Jonsson S, Hagström A. En bro över mörka vatten. Om människorna bakom rubrikerna. Örebro: Cordia förlag; 1990.
- Englund L. Här föds nyhetsjournalistik. Aftonbladet 15 januari 2006.
- Lundälv J, Volden E. Expressiv kommersiell fotodokumentation av patienter på skadeplats. En retrospektiv studie av ambulanspersonalens självupplevelser av massmediers fotodokumentation av patienter i Norge. The Scandinavian Journal of Trauma, Resuscitation and Emergency Medicine. 2004;12(4):234-40.
- Mazzarella M. SVT:s jakt efter blod är häpnadsväckande. Svenska Dagbladet 1 februari 2006.
- Pettersson S. Rapport bussolycka Arboga-Högsjö 27 januari 2006. Landstinget Västmanland; 13 mars 2006.
- Lundälv J. Olycks- och katastrofutbildning för pressfolk hölls i sjukhusmiljö. Läkartidningen. 2001;98:4865-6.
- Vägverket. Rekommendationer för varselkläder på skadeplats. Samverkande myndigheter - Arbetsmiljöverket, Rikspolisstyrelsen, Räddningsverket, Socialstyrelsen och Vägverket. Borlänge: Vägverket; 2004.
- <http://www.arcticcatcup.se>
- Svelander Å. Visa hänsyn, journalister. Journalisten; 13-19 mars 2007; p. 30.
- Altheide DL. Qualitative media analysis. Qualitative research methods series 38. London: SAGE Publications; 1996.
- Björman P. Fyra döda i kraschade tv-helikoptrar. Alla ombord omkom. Aftonbladet 28 juli 2007.
- Lundälv J. Patienters och anhörigas upplevelser av kränkande kommunikation. En retrospektiv studie av patientanmälningar efter medierapportering av skadehändelser och trauma. The Scandinavian Journal of Trauma, Resuscitation and Emergency Medicine. 2004;12(3):166-70.